

پاسخ نقد

بدالله موقن

سر دبیر محترم مجله وزین مترجم

در شماره نوزدهم، پاییز ۱۳۷۴ آن مجله مقاله‌ای به قلم آقای ولی همتی با عنوان «لغزشهای مکرر در نقد "ترجمه‌ای مکرر" به چاپ رسیده که نقدی است بر مقاله نگارنده با عنوان «لغزشهای ترجمه مکرر» (مجله نگاه‌نو، شماره ۲۱، مرداد- شهریور ۱۳۷۳، صص ۱۶۶-۱۸۱). در آن نقد بنده ترجمه خودم از کتاب *فلسفه روشنگری* اثر ارنست کاسیرر را با ترجمه آقای نجف دریابندری از همان کتاب با عنوان *فلسفه روشن اندیشی* مقابله و مقایسه کرده بودم. آقای همتی ضمن تأیید خرده‌گیریهای بنده بر ترجمه آقای دریابندری، بر ترجمه بنده نیز خرده‌گیری کرده‌اند. البته از پنج موردی که ذکر کرده‌اند سه مورد را غلط ندانسته‌اند و مثلاً گفته‌اند: "تا حدود زیادی معنای او را می‌رساند." (صفحه ۶۸) یا گفته‌اند که معادلی که بنده در برابر فلان واژه آورده‌ام میدان معنایش کاملاً بامیدان معنایی واژه انگلیسی یکی نیست. ولی متأسفانه در این مورد خود ایشان واژه یا واژه‌هایی پیشنهاد نکرده‌اند! تصور نمی‌کنم که هیچ مترجم آگاهی ادعا کند که میدان معنایی واژه‌های دو زبان مختلف کاملاً بر هم منطبق‌اند. اما در دو مورد ایشان نه تنها ترجمه آقای دریابندری بلکه ترجمه بنده را نیز غلط دانسته‌اند. یکی مورد زیر است:

By indefatigable toil he arrived at the laws which describe the form of planetary orbits and determine[d] the relation between the revolution periods of the individual planets and their respective distances from the sun.

ترجمه بنده:

وی با تلاش خستگی‌ناپذیر به قوانینی دست یافت که شکل مدار سیارات را توصیف و رابطه میان گردش هر سیاره به دور خورشید را با فاصله آن تا خورشید تعیین می‌کرد. (فلسفه روشنگری، صفحه ۵۹)

بنده تصور نمی‌کنم که هیچ فیزیکدانی عبارت فوق را از نظر علمی نادرست بداند. پس نادرستی آن در کجاست؟ منتقد می‌نویسد: "چنانچه فعل *determine* همچون *describe* در زمان حال بیان می‌شد، ترجمه «م» [=موقن] درست می‌بود." (صفحه ۶۹). اگر ایشان متن انگلیسی کتاب را در دست می‌داشتند و بدان رجوع می‌کردند درمی‌یافتند که، در واقع، در خود کتاب *determine* آمده است و نه *determined*! پس شرطی که ایشان برای درستی ترجمه بنده قائل شده‌اند تحقق می‌پذیرد. شاید ایراد بگیرند که چرا در مجله نگاه‌نو به صورت *determined* چاپ شده است؟ پاسخ این است که علتش یا لغزش قلمی نگارنده بوده است یا لغزش حروف چین. حال که سخن از غلط چاپی به میان آمد بجاست که سه لغزش قلمی یا چاپی را در مقاله ایشان متذکر شوم: (۱) نام کوچک بنده *بدالله* است و نه *عبدالله!*؛ (۲) در صفحه ۷۱ *source* غلط است و باید باشد *source*؛ و (۳) در جمله "نمی‌توان به جای اجتماع پذیری که بر خود متکی است"، خود غلط است و باید باشد *خرد!* مورد دوم، تشخیص مرجع *its* در جمله زیر است که آن را، هم در ترجمه آقای دریابندری و هم در ترجمه بنده، غلط دانسته‌اند:

This protection of society, appropriate to the human intellect, is the source of *its* authority and is therefore properly referred to by such a name.

ترجمه بنده:

حراست جامعه منطبق با خرد انسانی، سرچشمه مرجعیت قانون است. بنابراین تکیه بر چنین مرجعیتی سزاست.

ایشان قانون [طبیعی] یا حق [طبیعی] را مرجع authority نمی دانند، و بنده را برخطا می پندارند. البته گفتنی است که یکی از ویراستاران مجله مترجم در پی نوشت صفحه ۷۲ ایراد منتقد را وارد ندانسته و نوشته اند: "آنچه آقای همتی می گویند در ظاهر درست می نماید، اما اگر در معنی جمله دقت کنیم چنین نیست. [...] پس در متن انگلیسی به ناچار مرجع authority باید دولت- قانون- باشد. شاید در ترجمه انگلیسی خطایی روی داده و به جای its باید their می بوده است. ع. ک." ولی حقیقت این است که نه بنده خطا کرده ام که مرجع its authority را قانون یا حق طبیعی دانسته ام و نه مترجمان انگلیسی. برای روشن شدن مطلب نقل قول گروسیوس را که به زبان لاتینی است از کتاب کاسیرر [متن اصلی آلمانی، صفحه ۳۴۵] می آورم:

Haec vero, societatis custodia, humano intellectui conveniens, fons est ejus juris, quod proprie tali nomine appellatur.

ریچارد توک در کتاب خود: نظریه های حقوق طبیعی جمله فوق را به انگلیسی چنین ترجمه کرده است:

This Sociability ... or this Care of maintaining Society in a Manner conformable to the Light of human Understanding, is the Fountain of Right,

ترجمه آن:

این اجتماع پذیری ... یا این حراست از بقای جامعه به شیوه ای که با نور فهم انسانی هماهنگ باشد، سرچشمه حق [یا قانون طبیعی] است.

پس منتقد محترم تصدیق خواهند کرد که تشخیص بنده نادرست نبوده است.

در پایان ضمن تشکر از منتقد که مقاله بنده را با دقت خوانده و آن را موشکافی کرده اند و نیز با ابراز امتنان از گردانندگان مجله وزین مترجم که پاسخ بنده را به چاپ خواهند رساند، مایلم بدانم که میان عنوان پرطمطراق مقاله آقای همتی: لغزشهای مکرر در نقد "ترجمه ای مکرر" با محتویات آن، چه تناسبی وجود دارد؟

پی نوشت:

1- Richard Tuck, *Natural Rights Theories*, Cambridge University Press, 1979, p.72.